

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА

Б. В. СЕРОТЮК

(Національна академія управління, м. Київ)

Анотація. Метою дослідження є проведення огляду сучасної проблематики та макроекономічного аналізу базових показників вітчизняної банківської системи для формування передумов розвитку антикризового управління банками. **Методика дослідження.** У роботі використано загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, конкретизація, абстрагування, метод історичного й логічного дослідження. **Результати.** У рамках статті було проведено макроекономічний аналіз базових показників діяльності банківського сектора, за рахунок чого можливе подальше формування рекомендацій для розвитку окремих суб'єктів фінансової системи. Установлено відправні точки прибутковості для банківської системи за останні 10 років, серед яких потрапили 2008, 2012 та 2013 рр., оскільки всі інші роки були збитковими для системи. Досліджено динаміку зміни строкових депозитів резидентів у національній валюті за умови зміни кількості діючих банківських установ за період 2008-2017 рр. Проведено критичний аналіз капіталізації банківської системи України, що відображає визначений позитивний тренд на стабілізацію становища в поточному періоді й перебалансованих продуктової та стратегічної політики банків за умовно ефективного рівня антикризових заходів, які є персоналізованими на мікрорівні банківської системи. **Практична значущість результатів дослідження.** Обґрунтовано, що сучасна проблематика безпосередньо стосується показників основної діяльності банків, тому моніторинг їх стану та відповідні висновки в оперативному режимі будуть ефективними під час прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: макроекономічний аналіз, критичний аналіз, капіталізація банківської системи, антикризові заходи, моніторинг банківського стану, нормативи адекватності капіталу, платоспроможність банків.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Розвиток банківського сектора України протягом останніх років мав нерівномірний та диспропорційний характер. До 2014 р. банківська система України зростала випереджальними темпами порівняно з іншими сегментами фінансового сектора, зокрема значно відставали від розвитку банківського сектора створення нових та збільшення статутного фонду діючих акціонерних товариств на ринку акцій, випуск небанківськими установами корпоративних облігацій та цінних паперів інститутів спільного інвестування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які досліджували актуальну проблематику та сучасний стан розвитку банківського сектора, можна виділити О. Й. Шевцову, М. В. Сугоняку, І. В. Сало, М. В. Максимову, В. В. Глушенко, Г. І. Заднепровську,

В. В. Коваленко, С. Б. Манжос, А. О. Ілларионова. Тематика дослідження потребує постійного перегляду через динамічність змін у банківській системі, тому хронологічний аналіз макроекономічних показників, досягнень і проблематики фінансових установ забезпечить передумови для утворення ефективної системи антикризового менеджменту банків.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є проведення огляду сучасної проблематики та макроекономічного аналізу базових показників вітчизняної банківської системи для формування передумов розвитку антикризового управління банками.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Починаючи із 2014 р., політичні події, головним чином через втрату контролю над значною частиною території та

військового конфлікту на Сході, що негативно вплинули на розвиток економіки загалом, знизили довіру населення до банківського сектора, та розбалансували економіку країни. Ці фактори призвели до згорання економічної активності, порушили внутрішні та зовнішні торговельні зв'язки, спричинили девальвацію та прискорення інфляції. Це призвело до погіршення якості кредитних портфелів банківської системи, що зумовило значне скорочення кількості банківських установ та потребувало додаткового збільшення капіталу в банках, що залишилися на ринку, для створення значних резервів під активні операції. Під час аналізу діяльності комерційних банків одним з основних показників є прибутковість, що є головною передумовою успішного функціонування, подальшого розвитку та підтримання конкурентоспроможності на ринку. Відповідно прибутковість вітчизняної банківської системи доцільно вважати показником ефективності її роботи.

У ході дослідження М. В. Максимової було встановлено, що за період із 2008 по 2016 рр.

банківська система прибутково спрацювала за результатами трьох років. Прибутковими для банківської системи загалом були 2008, 2012 та 2013 рр., всі інші роки були збитковими для системи, причому, починаючи із 2014 р., банківська система демонструє зростання збитковості [1, с. 58].

Національний банк розподілив банки за ознаками форми власності на три категорії: банки з державною часткою, банки іноземних банківських груп та банки із приватним капіталом. Розподіл капіталу системи між цими категоріями, станом на 01.01.2017 р. відбувся таким чином: на першому місці банки іноземних груп – 48,59 %; на другому – з державною часткою – 32,49 %; на третьому – із приватним капіталом – 18,92 %. Незалежно від форми власності всі банки зазнали системної кризи внаслідок зазначених подій [7, с. 23].

Починаючи із 2014 року, діяльність банківської системи України має ознаки системної кризи. На рис. 1. наведено ознаки системних проблем банківської системи України за даними НБУ [2].

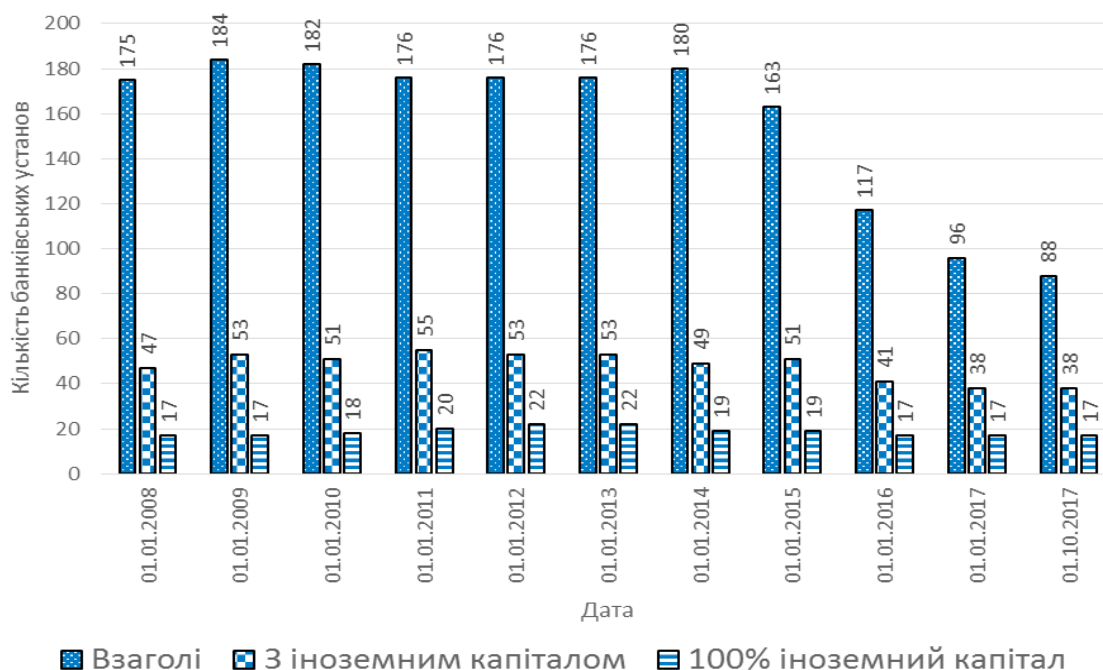

Рис. 1. Динаміка зміни кількості діючих банків за 2008–2017 роки [3]

На думку В. В. Глуценко, системним джерелом банківських криз є глибокі структурні диспропорції економіки України, до яких зараховують:

- деструктивну модель сировинної відкритої економіки, що характеризується концентраці-

єю економічної активності на експорті сировини й товарів із низькою доданою вартістю та імпортом споживчих товарів із високою доданою вартістю. Така модель породжує періодичні кризи платіжного балансу, пов'язані з глобальними циклами цін на сировину;

- консервацію кланово-олігархічного устрою, що призводить до монополізації або олігополізації ринків та активів. Це породжує низький рівень розвитку малого та середнього бізнесу й системну корупцію на рівні управління;
- перетворення державних органів у неефективного та корумпованого менеджера, що призводить до деіндустріалізації та закріплення моделі сировинної економіки;
- перманентні проблеми із правами власності. Як наслідок, відсутність інвестицій на внутрішньому ринку, перманентна робота через офшори та виведення капіталу, гальмування розвитку промисловості та високих технологій, закріплення сировинної моделі й періо-

дичні валютні та фінансові кризи [4, с. 39].

У таких умовах керівництво країни повинне мати волю та стратегії реагування на ці виклики й не допускати помилки, інакше заходи державних регуляторів стають додатковими викликами для банківської системи, і у країні замість стабілізації відбувається поглиблення фінансово-економічної, валютної та банківської кризи.

Одним з основних показників стану та розвитку банківської системи є динаміка зміни пасивів, однієї з визначальних складових, найбільш чутливої до стану банківської системи країни, є показник залучених депозитів.

На рис. 2. наведено візуалізацію даних про динаміку зміни залишків коштів резидентів на рахунках строкових депозитів.

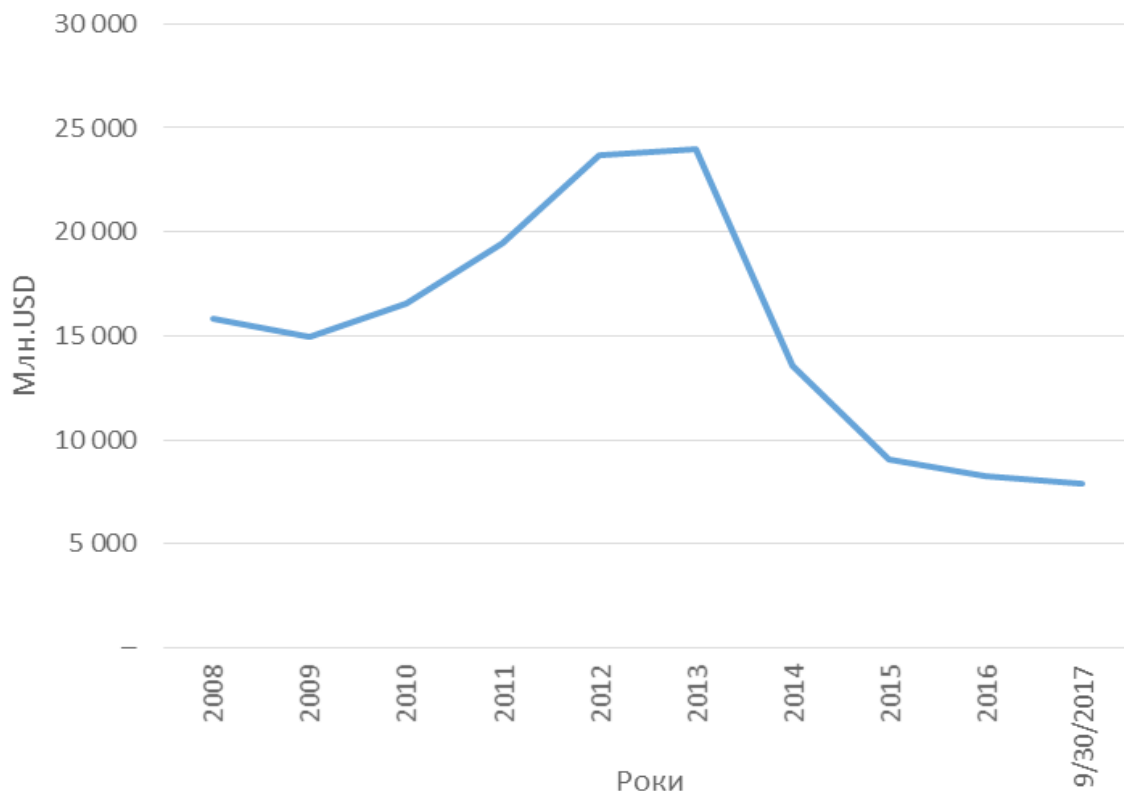

Рис. 2. Динаміка зміни строкових депозитів за 2008–2017 рр. [9, с. 18].

Перша крива відображає номінальні значення залишків на рахунках, друга – скориговані на індекс інфляції відносно 31.12.2008 р. Як видно з наведених даних, обидві криві мають чітку точку зміни тренда, що припадає на кінець 2013 р., але крива, яка відображає номінальні значення, створює ілюзію, що починаючи з кінця 2015 р., відбувається зміна тренда, та пасиви починають зростати.

Водночас, дані, які відображають реальну купівельну спроможність національної валюти, показують, що продовжується падіння пасивів банківської системи.

Аналогічні з трендами кривої, скоригованої на індекс інфляції, відображено тренди візуалізація динаміки зміни залишків на депозитних рахунках в іноземній валюті, що наведено на рис. 3.

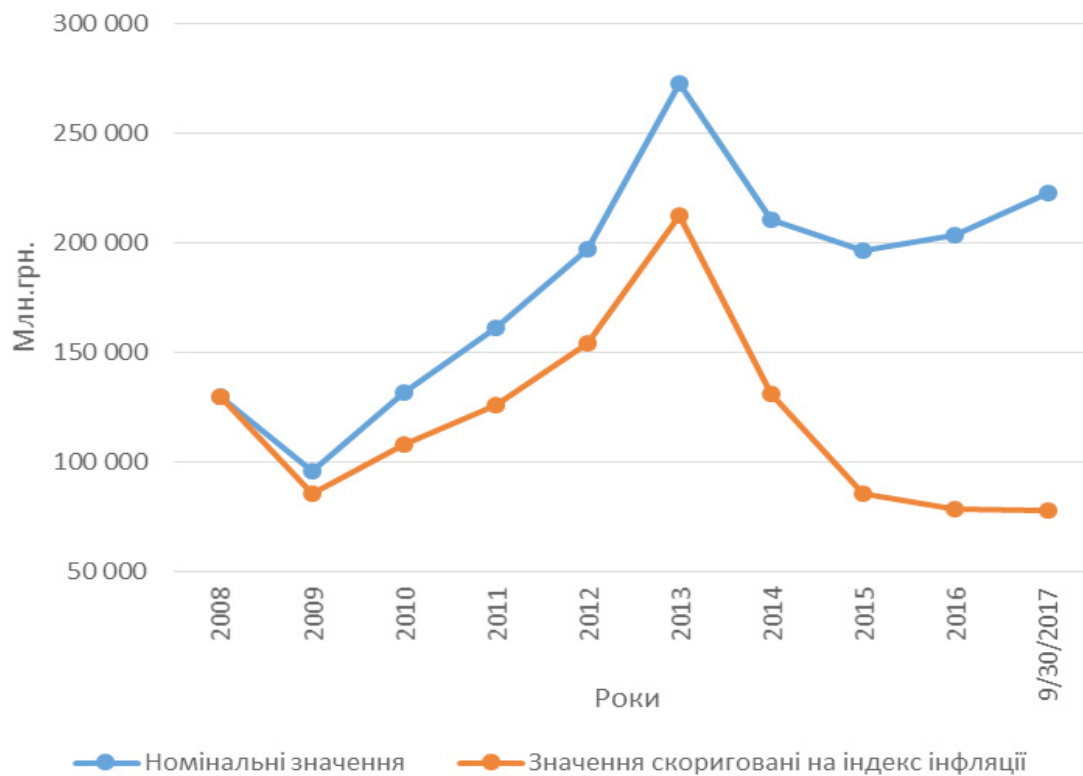

Рис. 3. Динаміка строкових депозитів у валюті за 2008–2017 рр. [2].

Однією з системних проблем української банківської системи є дефіцит довгострокових ресурсів. Цей факт позбавляє банківську систему можливості інвестиційного кредитування, що надає змогу стабільно фінансувати проекти з довгим циклом окупності [7, с. 23].

Отже, постає вимога розглянути тенденції в динаміці довгострокових депозитів за цей період. Як довгострокові депозити слід розглянути депозити строком більше ніж 2 роки. Візуалізацію динаміки довгострокових депозитів у національній валюті наведено на рис. 4.

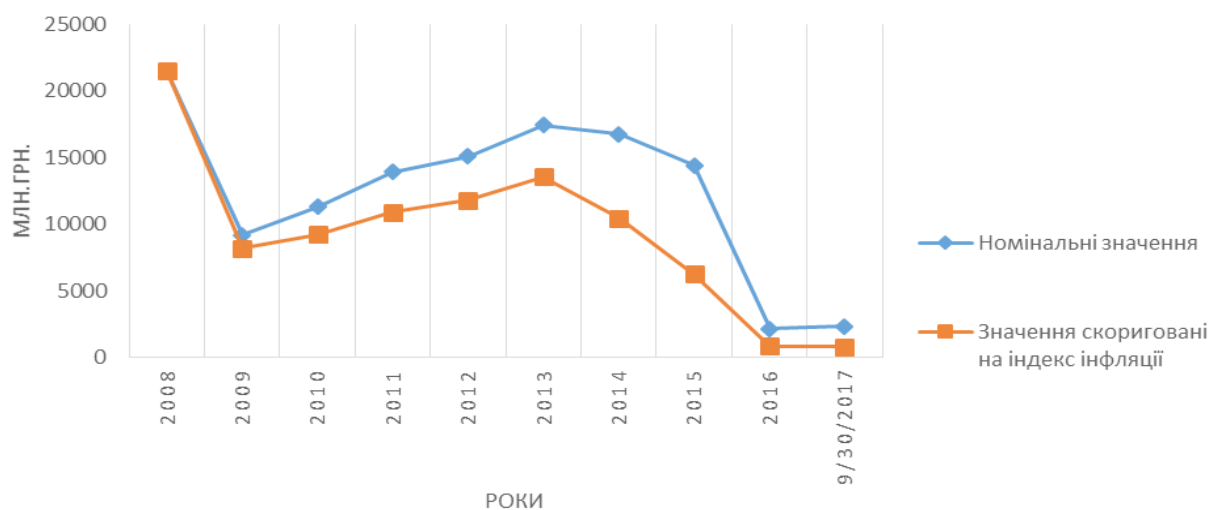

Рис. 4. Динаміка довгострокових депозитів у національній валюті [3].

Тенденція падіння строкових депозитів, що сформувалася з кінця 2013 р., та збереглася до 2017 р., свідчить про недовіру до банків та кризовий стан банківської системи. Іншим джерелом довгострокових ресурсів для здійснення інвестування проектів із великим строком окупності є власний капітал банківської системи. Крім того, рівень капіталізації банків визначає концентрацію ризиків у банківській діяльності, обмежує надання фінансових послуг та визначає розмір витрат на них. Недостатність капіталу унеможливує функціонування банку й може стати причиною його банкрутства та значною мірою, визначає довіру до банку. Достатній обсяг власного капіталу банківської системи є передумовою ефективного кредитування економіки країни, цей показник, значною мірою, визначає довіру до банківської системи [10].

Важливість власного капіталу для функціонування банківської системи визнано на законодавчому рівні, згідно з [5] мінімальним розміром статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, збільшено зі 120 млн грн до 500 млн грн. З метою виконання положень цього Закону НБУ розроблено графік поступового приведення статутного капіталу у відповідність до вимог, а саме до розміру, не меншого, ніж: 120 млн грн – до 17 червня 2016 р.; 200 млн грн – до 11 липня 2017 р.; 300 млн грн – до 11 липня 2018 р.; 400 млн грн – до 11 липня 2019 р.; 450 млн грн – до 11 липня 2020 р.; 500 млн грн – до 11 липня 2024 року.

Отже, капіталізація банківської системи є суттєвим індикатором розвитку, візуалізацію змін цього індикатора наведено на рис. 5.

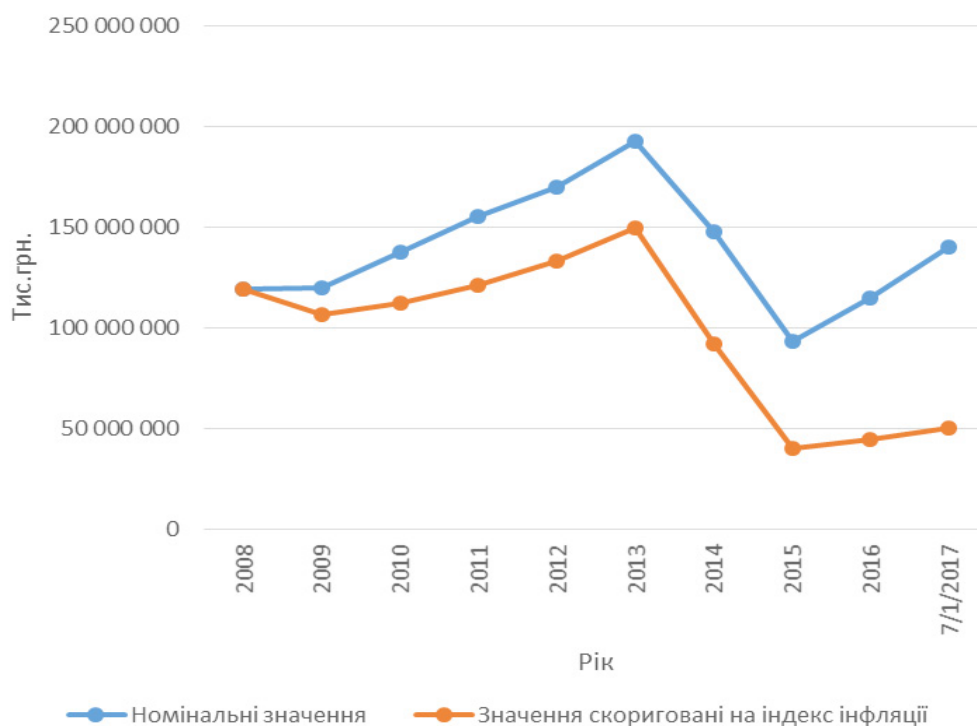

Рис. 5. Динаміка зміни власного капіталу банківської системи [3].

Критичний аналіз капіталізації банківської системи України показує, що явно визначений позитивний тренд, що спостерігався з кінця 2009 р., змінився на негативний із кінця 2013 р., та після закінчення 2015 р. знову змінився на позитивний. Станом на 01.07.2017 р. власний капітал банківської системи, за даними НБУ, становив 140 251 739 тис. грн. Втрата капіталу

системою обумовлена виведенням із ринку неплатоспроможних банків.

Зміна тренда динаміки власного капіталу у 2016 р., обумовлена діями НБУ на виконання норм Закону [5] про розмір статутного фонду, так, за даними Національного рейтингового агентства «Рюрік» [6], у 2016 році 43 комерційних банки збільшили свій статутний фонд на за-

гальну суму 105 696 млн грн. Водночас, у рамках проведеного аналізу було встановлено, що малі та середні банки з українським приватним капіталом, незважаючи на те, що вони значною мірою виконували норматив адекватності капіталу Н2 [8, с. 67].

Науково-методичний підхід до оцінювання діяльності підприємств, у тому числі банківської діяльності, свідчить, що основною метою діяльності підприємства є отримання прибутку. Отже, для оцінки стійкості банківської системи загалом, так і окремих груп банків, до кризових шоків представляє інтерес проаналізувати виконання банками цієї функції та дослідити фінансовий результат окремих (визначених НБУ) груп українських банків.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. У рамках статті було проведено макроекономічний аналіз базових показників діяльності банківського сектора, за рахунок чого можливе подальше формування рекомендацій для розвитку окремих суб'єктів фінансової системи. Установлено відправні точки прибутковості для банківської системи за останні 10 років, серед яких потрапили 2008, 2012 та 2013 рр., оскільки всі інші роки були збитковими для системи.

Було розглянуто сучасну проблематику, що стосується показників основної діяльності банків, та враховано зміни купівельної спроможності національної валюти. Опрацьовано динаміку зміни строкових депозитів резидентів у національній валюті за умови зміни кількості діючих банківських установ за період 2008–2017 рр. Здійснено критичний аналіз капіталізації банківської системи України, який відображає визначений позитивний тренд на стабілізацію становища в поточному періоді та перебалансування продуктової та стратегічної політики банків за умовно ефективного рівня антикризових заходів, які є персоналізованими на мікрорівні банківської системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максимова М. В. Банківська система України: стан та проблеми / М. В. Максимова // Економіка та держава. – 2017. – № 5. – С. 56–60.
2. Про затвердження Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України від 18.06.2015 року № 391. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15> (дата звернення: 12.08.2017). – Назва з екрана.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 12.08.2017). – Назва з екрана.
4. Глущенко В. В. Сучасна банківська система України і головні проблеми її розвитку / В. В. Глущенко, Д. М. Соловійов // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Економічна. – 2016. – Вип. 91. – С. 33–44.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи [Електронний ресурс] : Закон України від 04.07.2014 р. № 1586-VII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1586-18> (дата звернення: 12.08.2017). – Назва з екрана.
6. Національне рейтингове агентство «Рюрік». Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf (дата звернення: 12.08.2017). – Назва з екрана.
7. Заднепровська Г. І. Сучасна банківська система України під впливом іноземних фінансових інститутів / Г. І. Заднепровська // ScienceRise. – 2016. – № 6(1). – С. 21–24.
8. Коваленко В. В. Антикризові заходи банківського регулювання: міжнародні стандарти й вітчизняна практика / В. В. Коваленко, Ю. О. Гаркуша // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1. – С. 63–69.
9. Манжос С. Б. Антикризове управління банківською діяльністю: форми і технології / С. Б. Манжос // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. – 2014. – Вип. 6(5). – С. 16–20.

10. Ілларіонов А. Українська економічна катастрофа 2013–2016 років. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/ukr/publications/dopovid-illarionova-kerivnitstvo-natsbanku-obrushilo-grivnju-zbilshilo-chastku-rosijskih-bankiv-zbilshiv-derzhborg-i-dozvolilo-janukovichu-prihovati-aktivi-176269.html> (дата звернення: 12.08.2017). – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Maksimova, M. V. (2017). Bankivska systema Ukrainy: stan ta problemy [Banking system of Ukraine: state and problems]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 5, 56–60 [in Ukrainian].
2. Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy “Pro zatverdzhennia Kompleksnoi prohramy rozvytku finansovoho sektoru Ukrainy do 2020 roku” vid 18.06.2015 roku № 391 [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine “On Approval of the Integrated Program for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2020” from June 18, 2015, No. 391]. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15> (accessed 12 August 2017) [in Ukrainian].
3. Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy. (n.d.). <https://bank.gov.ua/control/uk/index>. Retrieved from <https://bank.gov.ua/control/uk/index> (accessed 12 August 2017) [in Ukrainian].
4. Hlushchenko, V. V. & Soloviov, D. M. (2016). Suchasna bankivska systema Ukrainy i holovni problemy yii rozvytku [Modern banking system of Ukraine and main problems of its development]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Ser. : Ekonomichna – Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin: Collected papers. A Series: Economical*, (91), (pp. 33–44) [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zapobihannia nehatyvnomu vplyvu na stabilnist bankivskoi systemy” vid 04.07.2014 r. № 1586-VII [Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine to Prevent Negative Impact on the Stability of the Banking System” from 04.07.2014 No. 1586-VII]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1586-18> (accessed 12 August 2017) [in Ukrainian].
6. Natsionalne reitynhove ahentstvo “Riurik”. Analitychnyi ohliad bankivskoi systemy Ukrainy za rezultatamy 2016 roku [National rating agency “Rurik”. Analytical review of the banking system of Ukraine in 2016]. (2016). http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf. Retrieved from http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf (accessed 12 August 2017) [in Ukrainian].
7. Zadnieprovskaya, H. I. (2016). Suchasna bankivska systema Ukrainy pid vplyvom inozemnykh finansovykh instytutiv [Modern banking system of Ukraine under the influence of foreign financial institutions]. *ScienceRise*, 6(1), 21–24 [in Ukrainian].
8. Kovalenko, V. V. & Harkusha, Yu. O. (2015). Antykryzovi zakhody bankivskoho rehuliuвання: mizhnarodni standarty y vitchyzniana praktyka [Anti-crisis measures of banking regulation: international standards and domestic practice]. *Stratehichni priorityety – Strategic priorities*, 1, 63–69 [in Ukrainian].
9. Manzhos, S. B. (2014). Antykryzove upravlinnia bankivskoiu diialnistiu: formy i tekhnolohii [Anti-crisis management of banking activity: forms and technologies]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser. : Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University: Collected papers. A Series: Economics*, (6(5), (pp. 16–20) [in Ukrainian].
10. Illarionov, A. Ukrainiska ekonomichna katastrofa 2013–2016 rokiv [Ukrainian economic disaster for 2013–2016 years]. (n.d.). Retrieved from <http://gordonua.com/ukr/publications/dopovid-illarionova-kerivnitstvo-natsbanku-obrushilo-grivnju-zbilshilo-chastku-rosijskih-bankiv-zbilshiv-derzhborg-i-dozvolilo-janukovichu-prihovati-aktivi-176269.html> (accessed 12 August 2017) [in Ukrainian].

Б. В. Серотюк (Национальная академия управления, г. Киев). **Современное состояние и перспективы развития отечественного банковского сектора.**

Аннотация. Целью исследования является рассмотрение современной проблематики и макроэкономического анализа базовых показателей отечественной банковской системы для формирования предпосылок развития антикризисного управления банками. **Методика исследования.** В работе использованы общенаучные методы: анализ, синтез, индукция, дедукция, конкретизация, абстрагирование, метод исторического и логического исследования. **Результаты.** В рамках статьи был проведен макроэкономический анализ базовых показателей деятельности банковского сектора, за счет чего возможно дальнейшее формирование рекомендаций для развития отдельных субъектов финансовой системы. Установлены отправные точки доходности для банковской системы за последние 10 лет, среди которых попали 2008, 2012 и 2013 гг., так как все остальные годы были убыточными для системы. Исследована динамика изменения срочных депозитов резидентов в национальной валюте при изменении количества действующих банковских учреждений за период 2008-2017 гг. Проведен критический анализ капитализации банковской системы Украины, который отражает определенный положительный тренд на стабилизацию положения в текущем периоде и перезагрузке продуктовой и стратегической политики банков при условно эффективном уровне антикризисных мер, которые являются персонифицированными на микроуровне банковской системы. **Практическая значимость результатов исследования.** Обосновано, что современная проблематика непосредственно касается показателей основной деятельности банков, поэтому мониторинг их состояния и соответствующие выводы в оперативном режиме будут эффективными при принятии управленческих решений.

Ключевые слова: макроэкономический анализ, критический анализ, капитализация банковской системы, антикризисные меры, мониторинг банковского состояния, нормативы адекватности капитала, платежеспособность банков.

B. Serotiuk (National Academy of Management, Kyiv). **Current situation and prospects of banking sector's development on domestic market.**

Annotation. The purpose of the study is to conduct an examination of modern issues and macroeconomic analysis of the domestic banking system basic indicators for the formation of prerequisites for the banks crisis management development. **Methodology of research.** The objectives of the article implemented by using the following research methods: analysis, synthesis, induction, deduction, concretization, abstraction, the method of historical and logical research. **Findings.** In the article, was carried out a macroeconomic analysis of the banking sector performance indicators, due to which further recommendations development for the individual entities development of the financial system is possible. The profitability starting points for the banking system over the past 10 years have been established, among which 2008, 2012 and 2013, as all other years were unprofitable for the system. The changes dynamics in term of the residents deposits in national currency was studied with a change in the operating banking institutions number for the period 2008-2017. There was carried out a capitalization critical analysis of the Ukrainian banking system, which reflects a certain positive trend in stabilizing the situation in the current period and reloading the product and strategic policies of banks with a conditionally effective anti-crisis measures that are personified at the micro level of the banking system. **Practical value.** It is substantiated that modern problems directly concern indicators of the banks main activity, therefore their condition monitoring and relevant conclusions in the operational mode will be effective in making managerial decisions.

Keywords: macroeconomic analysis, critical analysis, capitalization of the banking system, anti-crisis measures, monitoring of the banking situation, capital adequacy standards, solvency of banks.